

Õpetajate vaated väärtuskasvatusele

Pille Valk, Laura Lilles

Tartu Ülikooli eetikakeskus 2008

Sisukord

| | |
|---|----|
| 1. Uuringu eesmärk | 2 |
| 2. Uurimistöö meetod ja protsess | 3 |
| 2.1. Uuringus osalejad | 3 |
| 2.2. Uurimisvahendid | 3 |
| 2.3. Protsess | 4 |
| 3. Tulemused | 5 |
| 3.1. Õpetajate hinnang kooli rollile väärtuste kujundamisel ja väärtuste kujundamise osatähtsusele oma töös | 5 |
| 3.2. Võimalused pöörata väärtuskasvatusele tähelepanu | 5 |
| 3.3. Takistused | 6 |
| 3.3.1. Ühiskonna ja üldised mõjud | 6 |
| 3.3.2. Koduga seotud takistused | 8 |
| 3.3.3. Õpetaja isikuga seotud takistused | 9 |
| 3.3.4. Õppetööga seotud takistused | 9 |
| 3.3.5. Koolis valitsevate hoiakute ja töökorraldusega seotud takistused | 10 |
| 3.4. Abi ja tugi | 11 |
| 3.4.1. Ühiskonna tugi | 12 |
| 3.4.2. Töö lastevanematega | 12 |
| 3.4.3. Õpetajate koolitamine | 13 |
| 3.4.4. Muudatused kooli töökorralduses | 14 |
| 3.4.5. Õppekava ja abivahendite täiendamine | 15 |
| 3.5. Eetilised printsiibid ja väärtused | 16 |
| 4. Kokkuvõte | 18 |
| 4.1. Järeldused | 19 |

1. Uuringu eesmärk

Uuringu eesmärk on selgitada, kuidas suhtuvad õpetajad väärtuste teema käsitlemisse koolitundides ja -keskkonnas. Selle eesmärgi täitmiseks uuriti, kas õpetajad peavad kooli oluliseks väärtuste kujundajaks ja kas väärtuskasvatus on oluline osa õpetaja tööst; mis neid väärtuskasvatuse läbiviimisel takistab, mis võiks aidata ning millised on need väärtused, mille järgimist õpetajad koolis kõige olulisemaks peavad.

Uuring on läbi viidud osana Haridus- ja Teadusministeeriumi algatatud riikliku programmi „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009-2013” ettevalmistusest. Selle programmi põhifookuses on laste ja noorte väärtuskasvatuse toetamine nii formaalses hariduses kui ka väljaspool kooli. Kuna väärtused kujunevad eelkõige lapsepõlves ja koolieas, on mõttekas panna rõhk just eelkooli- ja kooliealiste noorte väärtuskasvatusele, nende iseloomu ja hoiakute kujundamisele. Riikliku programmi eesmärk on koolituste, tugimaterjalide, õppevara jms väljatöötamise kaudu luua mitmekesised võimalused väärtuskasvatuse toimimiseks koolides ja lasteaedades ning muuta head algatused jätkusuutlikuks nende levitamise, tutvustamise ja toetamise kaudu. (programmi kava: http://www.eetika.ee/arendus/riiklik_programm)

2. Uurimistö meetod ja protsess

2.1. Uuringus osalejad

Uuringus osales 65 uuritavat kolmes rühmas.

I rühm: pilootrühm, 11 inimest. Rocca al Mare Seminari õppurid – keskmisest kogenumad ja kõrge enesetäiendamise motivatsiooniga õpetajad Rocca al Mare Koolist ja Viimsi Koolist.

II rühm: 34 inimest. Rocca al Mare Kooli õpetajad, kes osalesid kooli õppepäeval töörühmas *Väärtuskasvatus koolis*. Küsimustik täideti enne loengu algust.

III rühm: 20 inimest. Tartu Ülikooli haridusteaduskonnas õppivad kutseta õpetajad, kes omandavad vajalikku pedagoogilist ettevalmistust täienduskoolituse raames. Küsimustik täideti enne väärtuskasvatuse teemalise loengusarja algust

2.2. Uurimisvahendid

Uuringus osalejatel paluti vastata küsimustikule, millest on kaks versiooni. Pilootrühmale esitati küsimustik (I versioon) ning materjali analüüsi alusel koostati küsimustiku lõppversioon (II versioon), mida kasutati nii II kui ka III rühma juures.

I versioon:

1. Mis on sinu meelest väärtushoiu kõige suuremad takistused praeguses koolis?
2. Kui palju saad pöörata väärtuskasvatusele oma töös tähelepanu?
3. Millistest väärtustest pole sa mingil juhul valmis oma õpetajatöös taganema?

II versioon:

1. Kui oluliseks hindate Te kooli rolli õpilaste väärtuste kujundamisel?

Märkige oma hinnang skaalale

täiesti tähtsusetu = 0 1 2 3 4 5 6 = äärmiselt oluline

2. Kui oluliseks hindate Te oma töös õpilaste väärtuste kujundamist?

Märkige oma hinnang skaalale

täiesti tähtsusetu = 0 1 2 3 4 5 6 = äärmiselt oluline

3. Millised on Teie meelest väärtuskasvatuse kõige suuremad takistused tänases Eesti koolis?

4. Millist abi ja tuge vajaksid õpetajad, et väärtuskasvatus meie koolides võiks olla tõhusam?
5. Millisest eetilisest printsiibist pole te õpetajana nõus taanduma?

2.3. Protsess

Andmed koguti oktoobrist novembrini 2008. aastal. Õpetajad vastasid esitatud küsimustele kirjalikult kolmel täiendkoolituse seminaril. I rühm vastas küsimustiku I versioonile (11 vastajat), II ja III rühm küsimustiku II versioonile (kokku 54 vastajat). Andmete analüüsimisel lähtuti sellest, et I versiooni 1. küsimuse sisu langeb kokku II versiooni 3. küsimusega ning I versiooni 3. küsimus langeb kokku II versiooni 5. küsimusega.

II versiooni 1. ja 2. küsimuse vastuseid analüüsiti kvantitatiivsel meetodil. Arvutati välja vastustes väljendatud hinnangute statistilised keskmised: mood, mediaan, keskvärtus (aritmeetiline keskmine) ning standardhälve.

Ülejäänud on avatud küsimused, mille vastuseid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Pärast küsimustiku vastuste laekumist kantakse vastused arvutis tabelisse. 4 peakategooriat moodustasid vastavalt uuringu eesmärgile ja esitatud küsimustele: võimalused väärtuskasvatusele tähelepanu pöörata; takistused; abi ja tugi; eetilised printsiibid ja väärtused.

Andmebaasis koondati ühesuguse tähendusega vastused ühise nimetaja alla. Peakategoorias *võimalused väärtuskasvatusele tähelepanu pöörata* moodustasid vastused sel viisil neli kategooriat. Peakategooriate *takistused* ning *abi ja tugi* puhul rühmitati koondamise tulemusel saadud lihtsustatud väljendid järgmises etapis alakategooriatesse. Seejärel loodi nendest ülakategooriad.

Analüüsimise etapid:

1. andmebaasi lihtsustamine (koostati lihtsustatud väljendid);
2. rühmitamine (lihtsustatud väljendid koondati alakategooriatesse);
3. abstraherimine (alakategooriatest moodustati ülakategooriad).

Ühise nimetaja alla koondatud ühesuguse tähendusega eetilised printsiibid ja väärtused paigutati tabelisse vastavalt nende nimetamise sagedusele.

3. Tulemused

3.1. Õpetajate hinnang kooli rollile väärtuste kujundamisel ja väärtuste kujundamise osatähtsusele oma töös

Kooli rolli ja väärtuste olulisust kirjeldavad tunnused (tabel 1) on mõõdetud skaalal „tähtsusetu = 0 1 2 3 4 5 6 = äärmiselt oluline”.

Kooli rolli õpilaste väärtuste kujundamisel hinnati kõige sagedamini väärtusega 5 (25 vastajat 54st). Mediaan, tunnuste rea keskmine liige, oli 5, tunnuste väärtuste aritmeetiline keskmine 4,75 ning standardhälve 0,87.

Õpilaste väärtuste kujundamise olulisust oma töös hinnati kõige sagedamini väärtustega 5 ja 6 (kumbagi 23 vastajat 54st). Mediaan oli 5, aritmeetiline keskmine 5,23, standardhälve 0,82.

Tabel 1. Õpetajate hinnang kooli rollile ja väärtuste kujundamise olulisusele

| | Kooli roll õpilaste väärtuste kujundamisel | | | | Õpilaste väärtuste kujundamise olulisus oma töös | | | |
|-----------------|--|---------|---------|----------|--|---------|---------|----------|
| | Mood | Mediaan | Keskiv. | St.hälve | Mood | Mediaan | Keskiv. | St.hälve |
| II rühm | 5 | 5 | 4,79 | 0,88 | 6 | 5 | 5,29 | 0,84 |
| III rühm | 5 | 5 | 4,68 | 0,86 | 5 | 5 | 5,13 | 0,79 |
| Kokku | 5 | 5 | 4,75 | 0,87 | 5 ja 6 | 5 | 5,23 | 0,82 |

3.2. Võimalused pöörata väärtuskasvatusele tähelepanu

Pilootrühmale (I rühm, 11 vastajat) esitati küsimus „kui palju saad pöörata väärtuskasvatusele oma töös tähelepanu?”.

Vastused jagunesid nelja kategooriasse:

1. Väärtuskasvatus toimub kogu aeg (4 vastust)
2. Väärtuskasvatus toimub igas tunnis (2 vastust)
3. Võimalusi on palju (4 vastust)
4. Vastavalt vajadusele, ajale ja kohale (1 vastus)

Näited vastuste andmebaasist:

„Hommikul esimese „tere!”-ga ja päeva lõpus e-Kooli täitmisega lõpetades päeva, tegelen igal sammul oma väärtuste edastamisega. Iga samm, pöördumine, jne.” (1. kategooria)

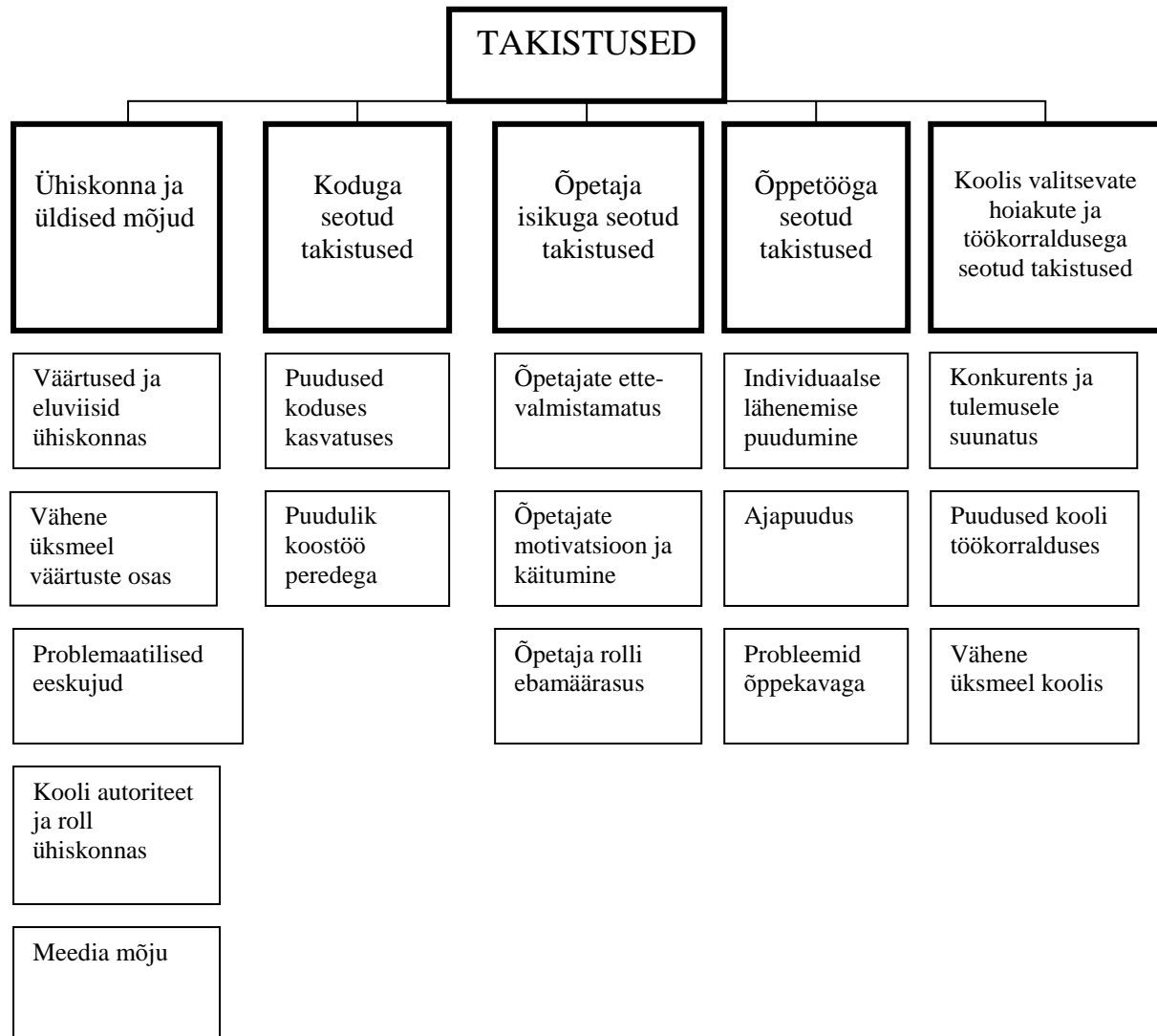
„Tegelikult on igas tunnis olemas mõni tegevus, ülesanne või toiming, mille pealt saab väärtused sisse tuua. Omaette teema on see, kas ma oskan seda märgata. Kui asi vajab minu meelest selgitusi või kommentaare, olen seda alati ka püüdnud teha. Tegelikult peaks väärtused olema tunni lahutamatu osa alates juba materjalide valikust.” (2. kategooria)

„Võimalusi on hästi palju, kuid kohati jääb puudu järjepidevusest, toimub vahetevahel kuidagi katkendlikult.” (3. kategooria)

„Nii palju kui minu arvates on antud ajahetkel ja ruumis vajalik.” (4. kategooria)

3.3. Takistused

Takistuste peakategooria koosneb 16 alakategooriast, mis moodustavad 5 ülakategooriat (joonis 1).



Joonis 1. Väärtuskasvatuse takistused

3.3.1. Ühiskonna ja üldised mõjud

Sellesse ülakategooriasse kuuluvad ühiskondlikud tegurid ning kooliga erineval viisil seotud ühiskonnaliikmete vahelistest suhetest tulenevad mõjud, mis põhjustavad raskusi

väärtuskasvatuse läbiviimisel. Ülakategooria moodustus viiest alakategooriast: väärtused ja eluviisid ühiskonnas (21 vastust), vähene üksmeel väärtuste osas (20 vastust), problemaatilised eeskujud (7 vastust), kooli autoriteet ja roll ühiskonnas (8 vastust) ning meedia mõju (7 vastust) (tabel 2).

Tabel 2. Ühiskonna ja üldisi mõjusid kirjeldavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|--|-------------------------------------|----------------------------|
| Kiire elutempo Lääne matkimine Esivanemate kommete salgamine Muutused arengukeskkonnas Edule ja tulemusele suunatus Meelelahutusele suunatus Materiaalne ellusuhtumine Eripärade mittetunnustamine Ühiskonna kihistumine Emotsioonide allasurumine Väärtushinnangute puudulikkus Pealiskaudsus Ükskõiksus Süvenemisraskused Vähe hoolivust Vähe mõistmist Vähe sallivust | Väärtused ja eluviisid ühiskonnas | Ühiskonna ja üldised mõjud |
| Õpetajad omavahel Õpilastel ja õpetajatel Lastevanematel ja koolil/õpetajatel Lastevanematel ja õpilastel omavahel Ühiskonnas puudub kokkulepe, milliseid väärtusi peaks kool õpetama | Vähene üksmeel väärtuste osas | |
| Negatiivsed eeskujud Eeskujude väärtused erinevad koolis õpetatavast | Problemaatilised eeskujud | |
| Kool ja selle väärtushinnangud ei mõjuta ühiskonda Kool pole ühiskonnas autoriteetne Kooli väärtushinnangud on iganenud Kooli roll on ainult õpetamine Koole võrreldakse ja hinnatakse eksamitulemuste põhjal | Kooli autoriteet ja roll ühiskonnas | |
| Suur analüüsimata infohulk Meedia kujundatud arvamused Meedia mõju noortele on teistest mõjudest tugevam Vägivaldsed filmid | Meedia mõju | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Ühiskonnas valitsevad väärtushinnangud: tähtis ei ole see, mis sa oled, vaid mis sul on.” (I rühm, alakategooria *väärtused ja eluviisid ühiskonnas*)

„Tihti ei jõuta kokkuleppele/ üksmeelele selles, milliseid konkreetseid väärtusi kool ja tunnid peaksid endas kandma.” (II rühm, alakategooria *inimeste vähene üksmeel väärtuste osas*)

„...enamik võttaolevaid eeskujusid ei käitu/tegutse nii nagu koolis õpetatakse.” (II rühm, alakategooria *problemaatilised eeskujud*)

„Arvamus, et kool on vana ja iganenud, tegelik elu hoopis teiste väärtustega on väljaspool seda.” (II rühm, alakategooria *kooli autoriteet ja roll ühiskonnas*)

„Meedia jms on kujundanud arvamuse, et kõik peab olema „fun” ja kergelt kätte tulema.” (II rühm, alakategooria *meedia mõju*)

3.3.2. Koduga seotud takistused

See ülakategooria kirjeldab koduste kasvatusviiside ning koduses keskkonnas toimuva pärssivat mõju ning raskusi õpetajate ja lastevanemate koostöö korraldamisel. Ülakategooria koosneb kahest alakategooriast: puudused koduses kasvatuses (7 vastust) ja puudulik koostöö peredega (15 vastust) (tabel 3).

Tabel 3. Koduga seotud takistusi iseloomusetavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|---|-----------------------------|--------------------------|
| Erinevad kasvatuspõhimõtted Vabakasvatus Vanematel on vähe aega lastele Laste „äraostmine” Väärtustest ei räägita | Puudused koduses kasvatuses | Koduga seotud takistused |
| Kodu ja kool ei ole väärtushinnangutes kokku leppinud Vanemad soovivad delegeerida kõik lapsega seonduva koolile Perekond ei toeta kooli Kodu töötab õpetajale vastu Vähe koostööd peredega | Puudulik koostöö peredega | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Hetkel tundub, et vanematel pole aega ega tihti ka tahtmist oma lapsi kasvatada.” (III rühm, alakategooria *puudused koduses kasvatuses*)

„Koostöö vanematega – kui on näha vanematepoolset hoolimatust ja soovi kõik lastega seonduv koolile delegeerida.” (II rühm, alakategooria *puudulik koostöö peredega*)

3.3.3. Õpetaja isikuga seotud takistused

Antud ülakategorias iseloomustatakse takistusi, mille põhjused peituvad konkreetsete õpetajate hoiakutes, oskustes ja rollides. Ülakategoria moodustub kolmest alakategoriast: õpetajate ettevalmistamatus (9 vastust), õpetajate motivatsioon ja käitumine (13 vastust) ja õpetaja rolli ebamäärasus (2 vastust) (tabel 4).

Tabel 4. Õpetaja isikuga seotud takistusi iseloomustavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategoria |
|--|-------------------------------------|-----------------------------------|
| Õpetajatel on ebamäärane arusaam väärtustest Õpetajakoolituses väärtustest ei räägita Suutmatus inimese sisse näha Oskamatus teemat käsitleda | Õpetajate ettevalmistamatus | Õpetaja isikuga seotud takistused |
| Hirm teema ees Ükskõiksus Motivatsioonipuudus Õpetaja ei võta vastutust Õpetajate teod ja sõnad lähevad lahku Vanad juurdunud mõtteviisid Õpetajad ei pea väärtuskasvatust oluliseks | Õpetajate motivatsioon ja käitumine | |
| Lõhe õpetaja töö- ja tavaelu vahel Õpetajat määratletakse üksnes erialaspetsialistina | Õpetaja rolli ebamäärasus | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Õpetajate koolituses väärtustest tõenäoliselt väga ei räägita.” (II rühm, alakategoria *õpetajate ettevalmistamatus*)

„Kõige suuremad takistused on sageli kinni õpetajates endas, nende tegevuste ja ütlemiste lahknevuses, õpetajate ülekoormatuses.” (III rühm, alakategoria *õpetajate motivatsioon ja käitumine*)

3.3.4. Õppetööga seotud takistused

Sellesse ülakategoriasse kuuluvad õppetöö paikapandud raamistiku põhjustatud raskused. See ülakategoria koosneb kolmest alakategoriast: individuaalse lähenemise puudumine (6 vastust), ajapuudus (15 vastust) ja probleemid õppekavaga (16 vastust) (tabel 5).

Tabel 5. Õppetööga seotud takistusi iseloomustavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|--|------------------------------------|-----------------------------|
| Õpetajal puudub isiklik suhe õpilasega Puudub individuaalne õppekava Õpilast ei väärtustata isiksusena Hindamise jäikus | Individuaalse lähenemise puudumine | Õppetööga seotud takistused |
| Suur koormus Ajapuudus | Ajapuudus | |
| Liiga mahukad ainekavad Õppekava ei ole väärtuspõhine Rõhk on teadmistel ja faktidel Õpilaste isemõtlemise allasurumine | Probleemid õppekavaga | |

Näited vastuste andmebaasist:

„...kool on liiga üldise hoiakuga, mis on tingitud ka õpilaste arvust, et ei jõuta tegeleda õpilastega individuaalsemalt.” (II rühm, alakategooria *individuaalse lähenemise puudumine*)

„Tihe õppekava, peab kappama kohutava kiirusega, et kõike läbi jõuda rääkida ja lastele lähemalt seletada – eks niigi igauks teeb oma korrektiivid sõltuvalt sellest, mida ta peab tähtsamaks.” (III rühm, alakategooria *probleemid õppekavaga*)

3.3.5. Koolis valitsevate hoiakute ja töökorraldusega seotud takistused

See ülakategooria koosneb kolmest alakategooriast: konkurents ja tulemusele suunatus (7 vastust), puudused kooli töökorralduses (9 vastust) ning vähene üksmeel koolis (10 vastust) (tabel 6).

Tabel 6. Koolis valitsevate hoiakute ja töökorraldusega seotud takistusi iseloomustavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|---|-----------------------------------|--|
| Rõhutatakse tulemusi õpitavates ainetes Tulemuste võrdlemine Vajatakse pidevat eduelamust Hindamise jäikus | Konkurents ja tulemusele suunatus | Koolis valitsevate hoiakute ja töökorraldusega seotud takistused |
| Kool ei soovi väärtuskasvatusega tegeleda Liiga suured klassid Spetsialistide puudus Personali volavus Õpetajate valik on juhuslik ja lähtub ainest | Puudused kooli töökorralduses | |
| Puudub üksmeel, milliseid väärtusi peaks õpetama Koolil puudub selge visioon | Vähene üksmeel koolis | |

Näited vastuste andmebaasist:

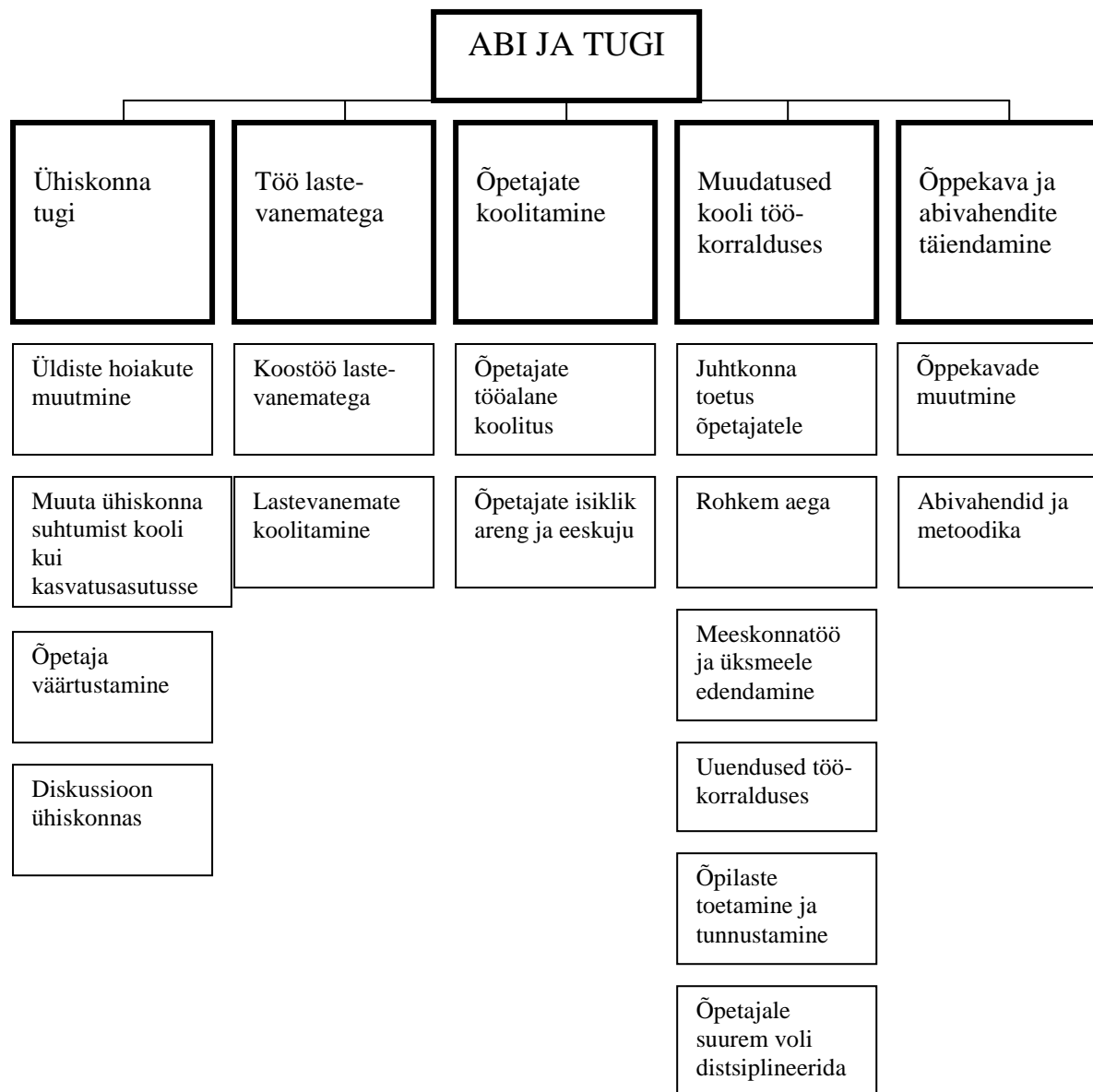
„Vajalik pidev eduelamus – seetõttu pigistatakse sageli silm kinni (nii õpetajad kui õpilased, lapsevanemad).” (I rühm, alakategooria *konkurents ja tulemusele suunatus*)

„Takistuseks võib saada see, kui kool ei võta vastutust. Ei teadvusta endale, et meist sõltub noore inimese kasvamise-arendamise juures nii palju.” (II rühm, alakategooria *puudused kooli töökorralduses*)

„Koolidel paljuski puudub fikseeritud väärtussüsteem.” (II rühm, alakategooria *vähene üksmeel koolis*)

3.4. Abi ja tugi

Abi ja toe peakategooria koosneb 16 alakategooriast, mis moodustavad 5 ülakategooriat (joonis 2).



Joonis 2. Abi ja tugi väärtuskasvatuse tõhustamiseks

3.4.1. Ühiskonna tugi

Selles ülakategorias kirjeldatakse muudatusi ja tegevusi ühiskonnas, mis võiksid toetada kooli tööd väärtuste kujundamisel. Ülakategoria moodustus neljast alakategoriast: üldiste hoiakute muutmine (5 vastust), muuta ühiskonna suhtumist kooli kui kasvatusasutusse (2 vastust), õpetaja väärtustamine (3 vastust) ja diskussioon ühiskonnas (1 vastus) (tabel 7).

Tabel 7. Ühiskonna tuge iseloomustavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategoria |
|--|--|----------------|
| Eluhoiakute muutmine ühiskonnas Koolis oluliste väärtuste hindamine | Üldiste hoiakute muutmine | Ühiskonna tugi |
| Väärtuskasvatuse olulisuse tõstmine Ühiskonna toetus koolile väärtuskasvatuse läbiviimiseks | Muuta ühiskonna suhtumist kooli kui kasvatusasutusse | |
| Õpetaja väärtustamine ühiskonnas | Õpetaja väärtustamine | |
| Diskussiooni avalikkuses teemal „milliseid väärtusi me soovime oma õpilastes kasvatada” | Diskussioon ühiskonnas | |

Näited vastuste andmebaasist:

„...ühiskond tervikuna vajab vaatenurga, eluhoiakute muutumist (või vähemalt lappimist).” (II rühm, alakategoria *üldiste hoiakute muutmine*)

„...tuge eelkõige ühiskonnalt, et kool on oluline väärtuskasvatuse asutus.” (II rühm, alakategoria *muuta ühiskonna suhtumist kooli kui kasvatusasutusse*)

„Õpetajaamet peaks olema au sees, sest kui ühiskond ei pea õpetajatest eriti midagi, miks peaksid õpilased kuulama ja võtma õpetajat eeskujuna.” (III rühm, alakategoria *õpetaja väärtustamine*)

3.4.2. Töö lastevanematega

Siia on koondatud õpetajate ootused lastevanematele ning ettepanekud lastevanemate koolitamiseks ja teavitamiseks. See ülakategoria koosneb kahest alakategoriast: koostöö lastevanematega (8 vastust) ja lastevanemate koolitamine (3 vastust) (tabel 8).

Tabel 8. Lastevanemaid puudutavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategoria |
|--------------------------------|-------------------------|---------------------|
| Lastevanemate abi Mõistmine | Koostöö lastevanematega | Töö lastevanematega |

| | | |
|---|------------------------------|--|
| Koostöö Koduse väärtuskasvatuse olulisuse teadvustamine | | |
| Lastevanemate koolitamine Õppepäevad koos lastevanematega | Lastevanemate koolitamine | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Arvan, et õpetaja vajaks enim lastevanemate abi. Toimima peaks koostöö.” (II rühm, alakategooria *koostöö lastevanematega*)

„Õppepäevad lastele ja kindlasti koos vanematega, sest kõigis kodudes väärtustatakse erinevaid põhimõtteid.” (III rühm, alakategooria *lastevanemate koolitamine*)

3.4.3. Õpetajate koolitamine

Selles ülakategoorias kirjeldatakse õpetajate vajadust nii ametialase kui isikliku ettevalmistuse järele. Ülakategooria koosneb kahest alakategooriast: õpetajate tööalane koolitus (22 vastust) ning õpetajate isiklik areng ja eeskuju (7 vastust) (tabel 9).

Tabel 9. Õpetajate koolitamist kirjeldavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|---|---------------------------------------|--------------------------|
| Eneseanalüüs Kultuuriloengud Vestlused Väärtuskasvatuse koolitus Suhtlemiskoolitus Kooli õpetajate ühiskoolitus Õpetajakoolitus ülikoolis Praktilised näited | Õpetajate tööalane koolitus | Õpetajate koolitamine |
| Õpetaja peab ise analüüsima ja sisemiselt kasvama Õpetaja peab eeskuju näitama Filosoofiakoolitus Näitekunstikoolitus Isiksust arendavad koolitused Õpetajate psühholoogiline nõustamine | Õpetajate isiklik areng ja eeskuju | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Väärtuskasvatuse teemalised töötoad või kasvõi foorumilaadne „aruteluplats” õpetajatele ja miks mitte ka teistele huvilistele.” (III rühm, alakategooria *õpetajate tööalane koolitus*)

„Õpetaja kui Inimene peaks ise võimalikult palju elus kogema sellist, et see paneb teda mõtlema, analüüsima, otsima vastuseid. Miks on nii ja mitte teisiti? Sellega seoses kasvab õpetaja sisemiselt ja läbi isikliku kogemuse suudab ta ka õpilasteni seda viia. Ise kogedes ja

seada edasi andes kõlab see usutavalt.” (II rühm, alakategooria *õpetajate isiklik areng ja eeskuju*)

3.4.4. Muudatused kooli töökorralduses

See ülakategooria sisaldab õpetajate ootusi juhtkonnale, laiemalt koolielu korraldusele ning kooli liikmete vahelistele suhetele. Ülakategooria koosneb kuuest alakategooriast: juhtkonna toetus õpetajatele (12 vastust), rohkem aega (9 vastust), meeskonnatöö ja üksmeele edendamine (7 vastust), uuendused töökorralduses (9 vastust), õpilaste toetamine ja tunnustamine (4 vastust) ning õpetajale suurem voli distsiplineerida (3 vastust) (tabel 10).

Tabel 10. Kooli töökorralduse muudatusi iseloomustavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|---|---|------------------------------------|
| Juhtkonna toetus Abi probleemide lahendamisel Klassijuhataja rolli väärtustamine Õpetajate motiveerimine Õpetajate töö materiaalne hindamine Väärtustega seotud töö tunnustamine | Juhtkonna toetus õpetajatele | Muudatused kooli töökorralduses |
| Aega väärtuskasvatusega tegelemiseks Ainemahu vähendamine Rohkem aega | Rohkem aega | |
| Ühised selged eesmärgid Kooli paikapandud väärtused Meeskonnatöö edendamine Koolisisene koostöö Kollegide toetus Ühised arutelud | Meeskonnatöö ja üksmeele edendamine | |
| Tuua turvafirma koolidesse Luu kooli kirikuõpetaja koht Luu kooli väärtushinnangute ideoloogi koht Vähendada klasside suurusi Õpetada väiksemates rühmades Kasutada ainetundides abiõpetajat Kaasata õppeprotsessi spetsialiste Väärtuskasvatusega tegelev klubi | Uuendused töökorralduses | |
| Tunnustus väärtustega seotud tööle Õpilase toetamine Tugevdada õpilase-õpetaja suhet Rohkem võimalusi õpilasele individuaalselt keskenduda | Õpilaste toetamine ja tunnustamine | |
| Anda õpetajale rohkem õigusi Luu reeglid ja võimalused karistamiseks | Õpetajale suurem voli distsiplineerida | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Tunnustust oma tööle, mis on seotud otseselt kooli väärtustega.” (II rühm, alakategooria *juhtkonna toetus õpetajatele*)

„Ühiseid mahaistumisi ja arutamisi, kuidas mingeid situatsioone lahendada. Võimalust nõu pidada.” (II rühm, alakategooria *meeskonnatöö ja üksmeele edendamine*)

„Väärtuskasvatuse puhul on ka oluline, et koolis oleks mitte ainult koolipsühholoog, vaid miks mitte ka kirikuõpetaja, nagu näiteks sõjaväes.” (II rühm, alakategooria *uendused töökorralduses*)

„Lihtsalt see „ära enam nii tee” või et koolis „peab õppima” ning täiskasvanut ja kaasõpilasi „tuleb austada” – seda on vähe. Ehk peaks sisse viidama pisut karmistatum (seadustes kindlalt paika pandud) kord, mitte nii, et igäüks vaatab, kuidas ise hakkama saab.” (III rühm, alakategooria *õpetajale suurem voli distsiplineerida*)

3.4.5. Õppekava ja abivahendite täiendamine

Selles ülakategoorias on ettepanekud meetodilisteks muudatusteks ja materiaalseks abiks. Ülakategooria moodustus kahest alakategooriast: õppekavade muutmine (10 vastust) ning abivahendid ja meetoodika (4 vastust) (tabel 11).

Tabel 11. Õppekava ja abivahendite täiendamist kirjeldavad lihtsustatud väljendid ja neist moodustatud alakategooriad

| Lihtsustatud väljendid | Alakategooriad | Ülakategooria |
|---|---------------------------|--------------------------------------|
| Vähendada õppekava mahtu Lisada väärtused mitmesse õppekavasse Luuu väärtuspõhine õppekava Luuu vabamat otsustamist võimaldav õppekava Integreerida ained omavahel ja seostada eluga Teha eetika- ja religiooniõpetus kättesaadavaks Lisada väärtuskasvatuse õppeaine | Õppekavade muutmine | Õppekava ja abivahendite täiendamine |
| Süsteematilisem meetoodika Õpik Rahalised ressursid | Abivahendid ja meetoodika | |

Näited vastuste andmebaasist:

„Õppekava korrigeerimine selliselt, et tekiks ainetevaheline integratsioon ja õpetatav seostatakse elu enesega ning pööratakse õpiprotsessis rõhku ka väärtuste esiletoomisele” (III rühm, alakategooria *õppekavade muutmine*)

3.5. Eetilised printsiibid ja väärtused

Tabel 12. Õpetajate väärtused ja eetilised printsiibid

| Vastajate arv | Väärtus |
|---|------------------------------|
| 17 | ausus |
| 17 | austus |
| 6 | õiglus |
| 5 | võrdne suhtumine õpilastesse |
| 4 | mõtte- ja väljendusvabadus |
| | hoolivus |
| | inimväarikus |
| 3 | kohusetunne |
| | inimlikkus |
| | sallivus |
| | elu pühadus |
| | viisakus |
| | usk |
| 2 | vastutus |
| | looduse hoidmine |
| | mõistmine |
| | perekond |
| | laps kui väärtus |
| | südametunnistus |
| | väärikus |
| | eripärade austamine |
| | usalduslikkus |
| | armastus |
| | 1 |
| Kord | |
| Korrektus | |
| Töökus | |
| Järjepidevus | |
| Õpilase iseseisvus | |
| Õppimise vabatahtlikkus | |
| Inimene on väärtus | |
| Headus | |
| Teistega arvestamine | |
| Otsekoheus | |
| Igast olukorrast õppimine | |
| Eetiline käitumine | |
| Südamega nägemine | |
| Hea nägemine igas inimeses | |
| Ilu | |
| Naine on naine ja mees on mees. Mees pluss naine on kokku tervik | |
| Isamaalisus | |

Kõige enam nimetati ausust ja austust (kumbagi 17 korral, vt tabel 12). Järgnesid õiglus (6 korral), võrdne suhtumine õpilastesse (5 korral), inimväarikus (4 korral), hoolivus (4 korral) ning mõtte- ja väljendusvabadus (4 korral). Kolmel korral mainiti kohusetunnet, inimlikkust, elu pühadust, usku, sallivust ja viisakust. Neli vastanut kirjutasid, et nad ei ole nõus ühestki oma põhimõttest loobuma. Üks õpetaja arvas, et kõik oleneb konkreetsest olukorrast. Neli õpetajat jättis sellele küsimusele vastamata.

Eri rühmades oli sagedamini nimetatud väärtuste järjestus mõnevõrra erinev (tabelid 13; 14; 15).

Tabel 13. I rühma sagedamini nimetatud väärtused

| Vastajate arv | Väärtus |
|---------------|-------------|
| 6 | ausus |
| 3 | austus |
| | hoolivus |
| | kohusetunne |
| 2 | usk |

Tabel 14. II rühma sagedamini nimetatud väärtused

| Vastajate arv | Väärtus |
|---------------|------------------------------|
| 10 | ausus |
| 5 | austus |
| 3 | mõtte- ja väljendusvabadus |
| | õiglus |
| | võrdne suhtumine õpilastesse |
| 2 | väärikus |
| | inimlikkus |
| | usalduslikkus |

Tabel 15. III rühma sagedamini nimetatud väärtused

| Vastajate arv | Väärtus |
|---------------|------------------------------|
| 9 | austus |
| 3 | inimväarikus |
| 2 | mõtte- ja väljendusvabadus |
| | õiglus |
| | võrdne suhtumine õpilastesse |
| | vastutus |
| | viisakus |
| | looduse hoidmine |
| | sallivus |

4. Kokkuvõte

Vastused nii küsimusele „kui palju saad pöörata väärtuskasvatusele oma töös tähelepanu?” (I versioon) kui ka küsimusele „kui oluliseks hindate Te oma töös õpilaste väärtuste kujundamist?” (II versioon) näitavad, et väärtuskasvatus on uuringus osalenud õpetajate igapäevases töös oluline ning väärtuste teemat saab ja tuleb koolis sageli käsitleda. Õpetajad hindavad väga või äärmiselt oluliseks väärtuste kujundamist oma töös ja väga oluliseks kooli rolli väärtuste kujundamisel, kusjuures eri rühmade hinnangute vahel olulisi erinevusi ei ole.

Kõige sagedamini toodi takistusena välja: väärtused ja eluviisid ühiskonnas (21 vastust), vähene üksmeel väärtuste osas (20 vastust), probleemid õppekavaga (16 vastust), puudulik koostöö peredega (15 vastust), ajapuudus (15 vastust) ning puudused õpetajate motivatsioonis ja käitumises (13 vastust). Võib öelda, et vastajad näevad raskuste põhjustena eelkõige suhtumisi ja hoiakuid (nii ühiskonnas, peredes kui ka õpetajate seas) ning õpetajate suurt töökoormust, mis seostub tiheda õppekavaga. Ühiskonna, meedia ja lastevanemate mõistmine õpilaste väärtushinnangute mõjukate vormijatena võib olla põhjus, miks suurem osa vastajaid hindas kooli rolli väärtuste kujundamises veidi madalamalt kui väärtuste kujundamise olulisust oma töös.

Kõige enam vastajaid leidis, et väärtuskasvatuse tõhustamisel oleks abi õpetajate tööalasest koolitusest (22 vastust), juhtkonna toetusest õpetajatele (12 vastust), õppekavade muutmisest (10 vastust), suuremast hulgast ajast (9 vastust) ja mitmetest uuendustest kooli töökorralduses (9 vastust) – näiteks turvafirma või kirikuõpetaja kaasamine koolitöösse või klasside suuruste vähendamine. Kui takistusi leiab suur osa vastajaid ühiskonna ja perede juurest, siis muutusi tahetakse alustada eelkõige õpetajatest endist ja haridussüsteemist.

Eetiliste printsiipide ja väärtuste kirjeldamisel ilmneb erinevus III ja ülejäänud rühmade vahel. Pedagoogilist ettevalmistust alles omandavatest õpetajatest koosnev III rühm erineb teistest selle poolest, et ligi pooled selle vastajatest ei ole nõus taanduma austusest, kuna teistes rühmades kõige sagedamini nimetatud ausust mainitakse vaid ühel korral. III rühmas asetatakse erinevalt teistest rühmadest olulisele kohale ka inimvääriskus, viisakus ning vastutus. Sellised autoriteedi olulisust rõhutavad vastused on kõrvutatavad asjaoluga, et III rühm oli ainuke, kus oodatava abi ja toena nimetati vajadust anda õpetajatele suurem voli korra nõudmiseks ja karistamiseks.

I rühma eristab teistest hoolivuse, usu ja kohusetunde esiletõstmine, millest viimast teised rühmad kordagi ei nimeta.

4.1. Järeldused

- Uuringus osalenud õpetajad peavad kooli rolli õpilaste väärtuste kujundamisel väga oluliseks. Väärtuste kujundamise olulisust enda töös hindavad õpetajad kõrgemalt kui kooli rolli väärtuste kujundamisel.
- Õpetajaid takistab väärtuskasvatuse läbiviimisel ühiskonnas valitsevate väärtushinnangute kokkusobimatus sellega, mida koolis oluliseks peetakse, ning kokkulepete puudumine nende väärtuste osas nii ühiskonnas kui ka perede ja kooli vahel. Samuti leiavad vastajad, et õpetajatel napib väärtuskasvatuse läbiviimiseks aega ja tahtmist.
- Edaspidi väärtuskasvatuse tõhusamaks toimimiseks vajavad õpetajad eelkõige vastavaid koolitusi, toetust juhtkonnalt, õppekava uuendamist ja rohkem aega väärtuskasvatusele pühendumiseks.
- Uuringus osalejad peavad õpetajatöös kõige olulisemaks ausust ja austust, seejärel õiglust, võrdset suhtumist õpilastesse, inimväärikust, hoolivust ning mõtte- ja väljendusvabadust.